

PROCESSES IN EU MEMBER STATES

Influence of catholic church is certain on becomings idea of European intergovernmental integration. The evolution of canonical right is analysed and he is set modern value in a context state church relations in Europe. The attempts of walkthrough of meaningfulness of the system of values are done formed within the limits of catholic church for modern European society. The points of view of anchorwomen scientist of sphere of religion, sociologists and legislators are resulted, in relation to the role of catholic church in the processes of European intergovernmental.

It is certain that principles of right of conscience and freedom of religion are key constitutional principles, and that is why have a determining value in the context of forming of model state-church relations. Political integration has for an object creation not only of single civilization space, but also development for all multinational, multicultural and multireligious European continent general normatively legal space. In this context in a most measure and the value of church opens up, as long time its system of values and dogma of christian faith formed unwritten but proof norms of moral, including to the society moral.

The analysis of the legal adjusting is conducted state-church relations and position religious organization in some countries of EU. Certain features of the legislative adjusting of place of religion in public life of the European countries in the context of eurointegration processes. The division of states-members is in particular offered EU after the degree of influence of church on in public political processes in a country. The analysis of constitutions of separate countries showed different attitude of society power toward a church, as to the supranational separate European public institute. At the same time the European countries, especially in the context of intergovernmental integration, acknowledge meaningfulness for the subsequent political processes of the system of civilization values developed with participation of church.

Keywords: *The European Union, Catholic church, religion, state-church relations, the european integration.*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

УДК. 343.1

Ю. М. Мирошніченко

КОРОТКА ТИПОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

В статті обґрунтовується актуальність типологічного дослідження кримінального судочинства України. Висвітлюються теоретичні та практичні завдання, вирішувані в процесі типологізації. Визначається типологічна приналежність вітчизняного кримінального процесу.

Ключові слова: *кримінальний процес, судочинство, типологія.*

Постановка проблеми. В загальнотеоретичному значенні типологія розглядається як метод наукового пізнання, заснований на розчленуванні систем об'єктів та їх групуванні за допомогою узагальненої, ідеалізованої моделі (типу), що представляє

собою певну теоретичну конструкцію, в якій виділяються істотні ознаки, властивості, зв'язки, відносини, що об'єднують одні явища і відрізняють їх від інших. Звідси під типологією форм судочинства розуміється метод наукового пізнання, в основі якого знаходиться поділ досліджуваної сукупності процесуальних моделей на групи. Необхідність типологізації виникає у зв'язку з потребою в упорядкованому описанні множин доволі неоднорідних форм кримінального судочинства або у вивченні певних закономірностей на основі аналізу таких множин. У процесі типологізації на основі змістовного аналізу досліджуваних об'єктів виявляється їх схожість і відмінність, обираються надійні способи ідентифікації. При цьому об'єкти, згруповані за основною типологічною ознакою, називають типами, а процес подальшої деталізації визначає їх види.

Мета даної статті закладена в її назві й обумовлена бажанням автора обґрунтувати актуальність типологічного дослідження кримінального судочинства України з огляду на особливу значимість теоретичних та практичних завдань, вирішуваних в результаті типологізації, і з рештою визначити типологічну приналежність вітчизняного кримінального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми типології кримінального судочинства досліджували дореволюційні вчені-юристи Я. І. Баршев, С. І. Вікторський, П. І. Любинський, М. М. Розін, В. К. Случевський, І. Я. Фойницький. За радянських часів до типологізації кримінального процесу зверталися В. П. Нажимов, І. Л. Петрухін, М. М. Полянський, М. С. Строгович, М. О. Чельцов-Бебутов. Серед сучасних дослідників даної проблематики такі відомі вітчизняні й зарубіжні процесуалісти як А. С. Барабаш, К. Б. Калиновський, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, М. А. Маркуш, Ю. В. Мещеряков, О. Б. Семухіна, О. В. Смирнов, М. Г. Стойко, С. Д. Шестакова, О. Г. Яновська та інші правознавці, вагомість внеску яких у розвиток теорії типів кримінального процесу не піддається сумніву. І все ж, попри чималу кількість наукових праць з цього питання, проблема типології сучасного українського кримінального судочинства залишається недостатньо дослідженою, не заважаючи на значущість теоретико-пізнавальних та практично-прикладних задач, які стоять перед типологізацією кримінального процесу. На доктринальному рівні її завдання полягає у виокремленні та аналізі сутнісних елементів, що характеризують організацію кримінально-процесуальної діяльності в тій чи іншій країні або на певному етапі розвитку конкретної держави, з метою розкриття об'єктивних закономірностей функціонування і типологічного генезису відповідних процесів. Разом з тим типологія кримінального процесу не зводиться лише до порівняльного вивчення форм кримінального судочинства та віднесення їх до певних типів і видів. Прикладною задачею типологізації кримінального процесу є розробка рекомендацій щодо організації та вдосконалення кримінального судочинства, які дозволяють диференціювати завдання, функції, зв'язки, відносини, рівні організації кримінально-процесуальної діяльності в залежності від тих чи інших типологічних характеристик і забезпечують, таким чином, ефективне функціонування кримінальної юстиції.

Виклад основного матеріалу. Отже, типологізація здійснюється шляхом виділення певного критерію, на основі якого розрізняються типи досліджуваного об'єкта. В цьому зв'язку важко не погодитися з О. В. Смирнов і К. Б. Калиновський стосовно того, що в теорії судочинства в якості таких типів найчастіше використовуються поняття розшукового і змагального процесів. Суть розшукового типу кримінального процесу, до якого в історичному плані автори відносять кримінальну розправу, асизи, судовий наказ, інквізиційний і слідчий процеси, полягає у застосуванні в кримінальному провадженні методів управління з арсеналу адміністративної влади (імперативний метод «влада-підпорядкування»), тоді як за його змагальної побудови (обвинувальний,

приватно-позовний, публічно-позовний, або публічно-змагальному процесу) використовується арбітральний метод, який передбачає рівність сторін і наявність між ними незалежного арбітра - суду. Однак, як справедливо зазначають вчені, жодне реальне кримінально-процесуальне законодавство не знає абсолютно чистих типів змагального і розшукового проваджень. Кожен позитивний порядок процесу, на відміну від ідеального, являє собою результат історичних нашарувань, що відображає в тій чи іншій мірі обидві названі моделі [1, с. 46-59]. Тому в юридичній науці існує кілька підходів до типології кримінального процесу: 1) ідеальний, який передбачає узагальнення конкретних властивостей процесів, що існують в різних державах в різний час; 2) історичний, який передбачає узагальнення історії розвитку кримінально-процесуальних систем; 3) морфологічний, націлений на виявлення реально існуючих моделей, що мають місце в конкретних державах. При цьому підставою ідеальної типології служить наявність або відсутність спору рівноправних сторін перед незалежним судом. Якщо такий спір є, то процес належить до змагального типу, якщо спору немає - то до розшукового. Історична типологія націлена на виявлення закономірностей зміни типів судочинства. Найбільш істотною, загальною ознакою типу процесу тут є співвідношення свободи (інтересів) особи і держави, виражене в процесуальному становищі основних учасників процесу. Підставою морфологічної типології служать істотні ознаки, особливості національних кримінально-процесуальних систем (національні, релігійні, географічні). У зв'язку з цим в літературі такі різновиди процесу часто називають національними формами (типами) [2, с. 21-38].

Відаючи, очевидно, перевагу морфологічній типологізації, М. Г. Стойко вважає, що порівняльно-історичний типологічний підхід, що пропонує поділ кримінального процесу за етапами його історичного розвитку на приватно-обвинувальний, розшуковий, змагальний, або змішаний, так само як і гранично ідеалізований порівняльно-правовий підхід, що використовується для характеристики сучасних форм кримінального судочинства та представлений варіаціями: обвинувальний - змагальний, розшуковий - змагальний процеси, не здатні дати пояснення сучасному стану кримінального судочинства і потребують модифікації, коли в межах однієї правової традиції (західної, наприклад) відбираються зразки (еталони), в якості яких виступають судочинства окремих країн. У західному праві мова йде про англійський (і його американський варіант), німецький та французький кримінальний процес, що володіють загальноновизнаною історичною значимістю та впливовістю. За цими «еталонними» видами судочинства типізуються і класифікуються інші національні процеси, вивчається їх зближення і розбіжність, та/або зближення і розбіжність кримінально-процесуальних систем країн континентального і загального права. У відповідність з таким підходом, який автор називає «еталонно-правовим» [3, с. 11-12], кримінальні процеси Англії та Уельсу, США, Німеччини, Франції типізуються шляхом виділення загальних істотних ознак і класифікуються шляхом розподілу по спорідненим групам на підставі типових подібностей і відмінностей. Традиційно в якості таких ознак виділяються: наявність або відсутність кодифікації, панування закону над прецедентом чи прецеденту над законом, пріоритет матеріального чи процесуального права, використання слідчого або змагального методу, переважання публічно-правових або приватноправових інтересів. За першими ознаками цієї дихотомії кримінальний процес Німеччини і Франції відносять до континентально-правового (романо-германського) типу; за другими ознаками кримінальний процес США, Англії та Уельсу - до англосаксонського (англо-американському) типу.

Щоправда, зазначає вчений, в сучасних умовах значення цих типологічних ознак стосовно сфери кримінального судочинства змінилося. Практично немає фундаментального характеру така ознака, як відсутність або наявність кодифікації,

оскільки всі без винятку країни мають більш-менш систематизоване законодавство (консолідоване в країнах загального права і кодифіковане в країнах континентального права). Втратив свою колишню роль і пріоритет матеріального чи процесуального права, оскільки покарання злочинців і захист прав і свобод обвинуваченого визнаються однаково важливими у всіх західних країнах. Те ж саме можна сказати і про переважання публічно-правового або приватноправового інтересу - даного поділу давно вже немає і бути не може, поки існує злочинність як соціальне явище. Інші ознаки зберігають своє фундаментальне значення, хоча і не мають такої «чистоти», як колись. Розвиток законодавства в країнах загального права, з одного боку, і все більше фактичне визнання прецеденту в країнах континентального права - з іншого, дещо «пом'якшили» поділ за ознакою панування закону над прецедентом чи прецеденту над законом.

Розподіл за ознакою використання слідчого або змагального методу також зазнало деяких змін. У досудовому провадженні всіх розглянутих країн слідчий метод є провідним. З його допомогою формується позиція державних учасників кримінального процесу, з якими не можуть конкурувати ані обвинувачені, ані потерпілі, ані адвокати. Інше було б рівнозначно відмові від боротьби зі злочинністю. В судовому провадженні, навпаки, чільна роль змагального методу в країнах загального права і слідчого методу в країнах континентального права очевидна. Тому (з урахуванням особливого становища суду в кримінальному процесі і незважаючи на тенденцію до певного обмеження у використанні цих методів) даний розподіл продовжує залишатися актуальним, підкреслює М. Г. Стойко [4, с. 232-233].

У свою чергу, вивчення законодавства ряду країн ЄС (Франції, Німеччини, Росії) дозволило Р. В. Багдасарову зробити висновок про те, що в силу низки об'єктивних закономірностей два основні типи кримінального процесу мають тенденцію до зближення [5, с. 5]. Цей процес є наслідком культурного діалогу, який країни світу наполегливо вели і ведуть в ході свого історичного розвитку [4, с. 229]. Правовим фундаментом процесу конвергенції кримінально-процесуальних систем в країнах як континентального, так і загально права є Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини [6]. Зрозуміло, що правова система будь-якої країни є результатом її історичного розвитку і це свого роду культурно-історичний феномен, втрата якого фактично означає втрату державою значної частини своєї культури і, в кінцевому рахунку, самостійності. Тим не менше, іншого шляху розвитку сучасного кримінального процесу не існує [4, с. 231-249], що наглядно продемонстрував досвід модернізації українського кримінального процесу, який «... за своїми функціональними характеристиками є континентально-правовим й наближений до німецької та французької процесуальних систем, структурні та функціональні особливості яких були запозичені й творчо перероблені. Найбільш значущі запозичення з англо-американського (за типом) процесу стосуються сфери захисту прав людини та змагальності кримінального провадження (стандарту справедливості правосуддя, загально визнані принципи процесу, судовий контроль у стадії досудового провадження, суд присяжних) суттєво не впливають на вид кримінального процесу» [6].

Отже, права була О. Г. Яновська, коли відзначала тенденції розвитку українського законодавства, що наближали вітчизняне кримінальне судочинство до публічно-змагальної форми з елементами англо-саксонського типу [7]. Таке наближення ознаменувалося прийняттям нового КПК 2012 року, який посилив процесуальний вплив сторони захисту на хід досудового розслідування, розширив функцію судового контролю на цій стадії кримінального провадження, ліквідував інститут додаткового розслідування, заборонив використання судом свідчень, одержаних стороною

обвинувачення під час досудового розслідування, запровадив можливість закінчення провадження на підставі угод і таким чином поглибив змагальні засади кримінального судочинства, але при цьому зберіг за судом низку повноважень, що характеризують судовий процес з точки зору наявності в ньому публічних начал. Так, зокрема, суд вправі з власної ініціативи здійснити судовий виклик будь-якої особи, коли встановить наявність достатніх підстав вважати, що така особа може дати показання, які мають значення для правильного вирішення обвинувачення по суті (ст. 134); дослідити протоколи слідчих (розшукових) дій та інші долучені до кримінального провадження документи, якщо в них викладені чи посвідчені відомості, що мають значення для встановлення фактів і обставин кримінального провадження (ст. 358); оглянути певне місце (ст. 361); витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судове засідання осіб та опитати їх для з'ясування добровільності укладення угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим) чи угоди між прокурором і підозрюваним (обвинуваченим) про визнання вини (ст.474); призначити розгляд у судовому засіданні обвинувального акта, який надійшов з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, та викликати для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне (ст. 382); відновити з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірку їх доказами, якщо обвинувачений в останньому слові повідомить про нові обставини, які мають істотне значення для кримінального провадження (ст. 365). Суд вправі ініціювати й інші процесуальні дії та ухвалювати рішення з окремих питань кримінального провадження, які можуть бути обумовлені тактичними міркуваннями (ст. ст. 193 ч. 4, 336 ч. 2, 352 ч. ч. 9, 13 та ін.).

Наведене дозволяє впевнено констатувати: сучасне українське кримінальне судочинство ґрунтується на змагальних засадах і типологічно відноситься до публічно-змагального виду кримінального процесу, за якого обвинувачення підтримується офіційними особами в силу службового обов'язку, переслідується мета встановити об'єктивну істину, але разом з тим передбачається невинуватість обвинувачуваного, всі сумніви тлумачаться на його користь, тягар доказування покладається на обвинувача, тобто захист наділяється певними процесуальними перевагами [1, с. 51], а термін «публічно-змагальний» відображає характерне для громадянського суспільства прагнення до балансу приватних і громадських інтересів [8, с. 14].

І на останок про те, що дає адекватне розуміння типологічної приналежності сучасного кримінального процесу України. Річ у тім, що глибинні демократичні перетворення, які протягом двох останніх десятиліть відбуваються в соціально-політичному житті Української держави і гуманізація у зв'язку з цим суспільної свідомості, рецепція світових стандартів судочинства, запустили процес зміни парадигм кримінально-процесуального права в напрямку всезагального втілення в систему кримінальної юстиції змагальної ідеології, обмеження публічних начал і розширення принципу диспозитивності, що, як виявилось, призвело до кризових явищ в юридичному середовищі, обумовлених неготовністю значного числа теоретиків і практиків до відмови від колишніх концептуальних установок. Зрозуміло, що з огляду на процеси міжнародно-правової інтеграції означені зміни неминучі й закономірні, але їх результатом, думається, має стати вибір оптимального варіанту організації кримінально-процесуальної діяльності, заснованого на гармонічному поєднанні з одного боку прогресивного світового досвіду, а з іншого - національної правової культури, історичних традицій, ментальних уявлень українців про сутність правосуддя. Виконання цієї задачі немислиме без комплексного наукового аналізу кримінального

процесу з визначенням його сутнісних ознак, характерних для тієї чи іншої типологічної групи.

Висновок. Таким чином, типологічна ідентифікації кримінального судочинства має фундаментальне значення і є відправною точкою для вирішення низки теоретичних і практичних проблем: по-перше тип процесу визначає завдання кримінального судочинства, мету доказування, функції учасників кримінального провадження, характер інших елементів кримінально-процесуальної діяльності, а по-друге в якості ідеологічного орієнтиру дозволяє уникнути, викликаних захопленням тією чи іншою ідеальною моделлю судочинства, крайнощів у законодавчій та правозастосовній практиці.

Список використаної літератури

1. Смирнов А. В. Уголовный процесс : учеб. / А. В. Смирнов, К. Б. Калиновский ; под общ. ред. проф. А. В. Смирнова. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : КНОРУС, 2008. — 704 с.
2. Калиновский К. Б. Основные виды уголовного судопроизводства : учеб. пособ. / К. Б. Калиновский. - СПб. : Изд-во юрид. ин-та, 2002. - 63 с.
3. Стойко Н. Г. Уголовный процесс западных государств и России: сравнительное теоретико-правовое исследование англо-американской и романо-германской правовых систем : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Николай Геннадьевич Стойко; С.-Петербур. гос. ун-т. - СПб., 2009. - 56 с.
4. Стойко Н. Г. Уголовный процесс западных государств и России: сравнительное теоретико-правовое исследование англо-американской и романо-германской правовых систем / Н. Г. Стойко. - СПб.: Издательский Дом С-Петербур. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С.-Петербур. гос. ун-та, 2006. - 264 с.
5. Багдасаров Р. В. Принцип состязательности в уголовном процессе России и странах Европейского Союза : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Роман Владимирович Багдасаров; Моск. гос. ун-т междунар. отношений МИД России. - М., 2005. - 28 с.
6. Толочко О. М. Сучасна типологічна модель кримінального процесу України: порівняльно-правовий аналіз / О. М. Толочко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. - № 3-2. – С. 322-325
7. Яновська О. Г. Окремі питання типологізації українського кримінального судочинства / О. Г. Яновська // Часопис Київського університету права. – 2010. - № 4. – С. 292-295.
8. Галоганов Е. А. Проблемы реализации принципа состязательности в уголовном судопроизводстве Российской Федерации : автореф. дис. ... кандидат. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Евгений Алексеевич Галоганов; Ин-т междунар. права и экон. им. А. С. Грибоедова. - М., 2008. - 30 с.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2014 р.

Y. M. Miroshnychenko

BRIEF TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF UKRAINIAN CRIMINAL PROCEEDINGS

Typology judicial forms - a method of scientific knowledge, the basis of which the division of the studied population procedural models for the group. Need typology arises from the need for orderly description of the sets rather heterogeneous forms of criminal proceedings or to study certain patterns based on the analysis of sets.

Typologization criminal process solves both epistemological and practical problems. On the doctrinal level task typology is the isolation and analysis of the essential elements that characterize the organization of criminal procedure in a particular country or a particular stage of a particular State, to demonstrate the objective laws of functioning and typological

genesis of the processes. Applied problems typology of criminal proceedings is to develop recommendations regarding the organization and improvement of criminal justice that enable differentiated tasks, functions, relationships, attitudes, levels of organization of criminal procedure, depending on certain typological characteristics and ensure thus efficient functioning Criminal Justice.

Current Ukrainian criminal proceedings based on competitive basis and in type refers to the type of public-adversarial criminal process in which the charge is supported by officials because of duty, seeks to establish objective truth, but at the same time assumed innocence of the accused, all doubts interpreted in his favor, the burden of proof on the prosecution holds, that protection is endowed with certain procedural advantages, and the term «public-competitive» reflects the characteristic of civil society striving to balance private and public interests.

Key words: *criminal procedure, judicial proceedings, typologies.*

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 342.734-053.81(477)(043)

С. Х. Барегамян

ВПЛИВ МІЖДЕРЖАВНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА МОДЕРНІЗАЦІЮ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена теоретичному та порівняльно-правовому дослідженню міжнародних трудових норм, їх співвідношенню і взаємодії з конституційним правом на працю в Україні.

Необхідність впровадження в Україні міжнародно-правових норм регулювання відносин в сфері праці, обумовлена тим, що поряд із національними засобами забезпечення і гарантування трудових прав, насамперед Конституцією та законами, мають діяти міжнародно-правові способи і засоби гарантування основних прав людини.

Використання міжнародного досвіду надасть можливості наблизити національні правові норми до рівня міжнародних трудових стандартів. Але впровадження цього досвіду має відбуватися з обов'язковим урахуванням особливостей, що характеризують правову систему нашої держави. Ефективність приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів залежить від того, яким саме способом імплементуються міжнародно-правові норми у національне законодавство.

Процес приведення вітчизняного трудового законодавства до міжнародних трудових стандартів вже має певні результати. Так, у Конституції України знайшли відображення принципові положення основоположних актів у сфері трудових відносин, удосконалено правовий механізм захисту трудових прав, закріплені гарантії рівності прав та свобод людини, встановлено заборону будь-яких обмежень за ознаками соціальної, національної, релігійної належності, положення про рівні права та свободи чоловіків і жінок, рівні можливості їх реалізації тощо.